

לגמור העיטור ע"י גר כשלאשר ע"י עמון ישראל והכי נקטינן דלא ככח יוסף דמיקל אפילו מליכא עמון ישראל דליפא: ובה שכתב וכן כתב בעד העיטור דסני בגוי כשמעבדם דשבה. פירוש דכשילמד ישראל לגוי שעבדם לשם קדושת פ"מ והגוי אומר של דעת כן שאומר ישראל אליו הוא מעבדם פני נכך ומשמע לנצל העיטור לא לרך פיוט כלל דמסייע אין ט ממש ולא מעלה ולא מוריד ולא כתב רבנו וי"כ בעל העיטור אלא להניח מדברי הרמב"ם דפוסל טהר ולכן הדין מחלה דעת ה"ר ברוך דמכשר טהר ובמסייע קנה וכן כתב בעל העיטור דסני כשילמד לגוי אפי"ג דליתו מסייע וכן ה"א מסקנת הר"ש וכן כתב רב עשונו"א וכו' ולאפוקי ממה שכתב הרמב"ם דפסול ונראה דודאי ה"א מסייע דהנרמכוהו איט אלא לנחמלה על ג' סייעו כלל אלא שאומר לגוי שעבדה לשמה טני נכך דחלין דגוי מעבדם על דעת ישראל ולא דלפתח דנפשיה קא עבד שהי ככולל חלמודא מסייע אין ט ממש ולא מעלה ולא מוריד אס כן פיוט זה כאן איט אלא לרווחא דמילחא ואיט מעבד דלא ככח יוסף דכתב דכלל פיוט פסול דלימא:

ג וצריך שיהא מעובד בעפצים וכו'. גרש פ"ג דמגילה (ח) מן דמגילה הכמוסה על דיפתרא לא יאל ונמרא (יש דף י"ט) מפרש דיפתרא דמליח וקמיה ולא עפין ופירש רש"י וקמיה גמיה ולא עפין ולא מעבד בעפצים שקורין גל"ש ע"כ, ומשמע דכל שכן ספר תורה והכי אימא נפרק המזיל יין (דף ע"ט:). והפוסקים כתב וקפ"א א"כ היאך נומדים על קלפיה שלטו דלא מפלי ספר תורה ומפילין ומגילה ומירך רבנו מס שהסיד שלטו נומדים בקלפיה שלטו מהמי כעפליס עכ"ל וכן כתב הר"ש והר"ן לשם וכן כתב המוספות נפרק המזיל יין (שם דף עט: ד"ה קלף) ונפרק הקומן (מנחות דף לא: ד"ה ה):

וכן כתב בעל העיטור דסני בגוי שמעבדם לשמה (ו) וכן הוא מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל וכן כתב רב נטרונאי אם אפשר לישראל לעבדם לשמה מצוה מן המוכחר ואם לאו ילך לגוי ויאמר לו קלף לספר תורה אני צריך וכשמעבדם לשם ספר תורה יסייע עמו ישראל מעט וכי האי גוונא הוי עיבוד לשמה. תשובה לגאון לענין עיבוד לשמה רבנן דתרחי מתיבתא סבירי להו דכל שלא לשמה פסול לקרות בו בציבור ומר רב משה גאון הוה פליג ואמר מצוה מן המוכחר למיעבד עיבוד לשמה (ס) אבל מתורת ספר שקורין בו בציבור לא נפיק ואית לנא ולרבנן דקדוקא בהא מלתא לדחויי לדרב משה גאון ומיהו אתם שאין במקומכם (ט) וכן מי שעושה גוילים ולא דק (פירוש קלף) (ח) אם יש במקומכם ספר תורה כהוגן השמרו וקראו בו בציבור ואם לאו אל תשביתו קריאת התורה בציבור מפני שאומר הכתוב (תהלים קיט. קכו) עת לעשות לה' הפרו תורתך אלא עשו ספר תורה מן הדק אף על פי שאינו מעובד לשמה שמר רב משה כדאי הוא לסמוך עליו בשעת הדחק וכל שכן על דרך שאמרנו עת לעשות לה' הפרו תורתך אבל אם יש לכם יכולת להחזיר יריעות הדק לידי מתוח ולהעביר עליהן סיד לשמה הרי יצאתם ידי עיבוד לשמה ואם אין יכולת לעשות כן כתבו בו אף על פי שאין מעובד לשמה וקראו בו בציבור: ג (י) וצריך שיהא מעובד בעפצים אבל אם אינו מעובד בעפצים הוי דיפתרא ופסול, ומיהו היה אומר רבינו תם דעיבוד סיד שלנו חשוב כעיבוד עפצים:

נמלע דרך הנקדים כמו שפשה ישראל מ"מ אין מושען לדיף דמירחא גוי טן ימיר ישראל נטריפוס טן וכן פסק ר"י ע"כ: ג וצריך שיהיה מעובד בעפצים אבל אם אינו מעובד בעפצים הוי דיפתרא ופסול. נפ"ג דמגילה (יט): ומ"ש וסיהו היה אומר ר"ת דעיבוד סיד שלנו חשוב כעיבוד עפצים.

דרכי משה

(א\*) ובאור זרוע מחמיר שהישראל בעצמו יסייע לעבדן מעט:

פרישה

שעושה גוילים ולא דק. כ"ח בל"ש הלכות קטע סוף הלכות פ"מ שכתב שדך לאו ה"ט קלף דהוא מליס אכל לא קמיה ולא עפין והוא סיפא וגרע דמפתרא וכלל פסול מיטד (שלא לשמה) פסול אס לא בעמם הדמק ע"ש ופי"ן דרישה: (י) וצריך שיהא מעובד בעפצים. שהוא מסין העור ומפדק אומי:

(ו) וכן הוא מסקנת א"א הרא"ש ד"ל. ולא אמרין גוי אדעמא דנמשיה קמדי רב שילמד לגוי נחמלה העיטור שישם העור כע"ל לשמה ודאי יפשה אדעמא דשראל מין דנעשים כרגע אחד. אשכ"י: (ס) אבל מתורת ספר שקורין בו בציבור וכו'. פירוש אפילו אס לא נעבד לשמה מ"מ מותר לקרות ט מליכא: (ט) כי

דרישה

רבינו כאן דק פירוש קלף ר"ל שרבינו משה גאון פירשו כן ולא שהוא ג"כ סבירא ליה הכי. (כתב באור זרוע דאם שינה בקלפיה שלטו וכתב במקום שער פסול וכן עשה ר"ח בעשה עכ"ל בהלכות תפילין. ובתשובת ר"י מינך דאנו כותבין על קלף ולא על גזל משהו זה אלי ואנוהו כי על קלף יותר נאה כי הגדל לא הוטר מפני כ"א השער גם היתה כבדה יותר סדאי. עד כאן המגיד):

(כ) מי שעושה גוילים ולא דק פירוש קלף. עיין ברא"ש בהלכות קטנות בסופו דכתב שם ג"כ תשובה זו ושרב משה גאון היה קורא לזק קלף ושכתבו עליו ז"ל ולא קלף ניהו אלא חיפא שמייה המליח ולא קמיה ולא עפין ולענין מגילה תנן (מגילה ח). כתבה על הדיפתרא לא יצא הדיפתרא מליח וקמיה ולא עפין וכל שכן דק ולא קמיה עכ"ל ע"ש נמצא מה שכתב

הגהות והערות

(ז) וע"ש בח"י תהנות (אות ב) שיישב זה באופן אחר: (ח) בכ"ל הרמב"ם נדפס ואלא דק פירוש קלף. אך בכתבי היד ליתנייהו חיכות פירוש קלף.

אלעמא דשראל מה שילמד לו וכן דעת בעל העיטור עכ"ל: ואני ממה למה כתב שנהנו כה"ר ברוך לפי שאין עבדים ישראלים מציין וכו' אין עבדין ישראלים מציין מאי הוה הא כיון שאין לרך לשמה אלא נחמלה העיטור ימין ישראל נמוך הסיד לשמה ואח"כ יעבדם הגוי והווי מעובדים לשמה גם לדעת הרמב"ם (א\*). ושמה לא הוה הגרס מניחין לישראל ליתן העורות למוך הסיד: ומ"ש רבינו בשם רב נטרונאי ותשובת הגאון (שירת הנאונים הרבני פ"י ת"כ) עד וקראו בו בציבור. הכל נספקי הר"ש בסוף הלכות פ"מ כ"ס ספר העמים: ויש לנדקק דמדברי רבינו ברוך וכן נטרונאי לא משמע דמכשר עיטור גוי אלא ע"י סייעת ישראל עמו מעט אכל שלא בסיוע ישראל משמע דמורו דפסול ודאי רבנו לא הזכיר הלכות מפילין (פי"ג נ"ג) שסייע ישראל ז"ל. ושמה י"ל שסמן על מה שאמר כאן כ"ס רבנו ברוך וכן נטרונאי וכן ה"א דברי סמ"ג (עשן ט"ה ק"ו ע"ד) ודברי הגה"מ (מפילין פ"ה אות ו) שסייע לגוי: ונדק הביחן והרא"ש כתב בחשובות כלל (כ"ב) (ג"ן ופי"ו) שנושאל חאיר עיני על עיבוד העור לשמה ואיכא פלונחא בין רש"י ור"ח והשיב בענות הדור מקילים אף כי ישרים דברי ר"ח ודברי ר"ם וספרים החיצונים פוסקים כן [עד כאן]: כתוב בהנהות מיימון פ"ח מהלכות מפילין (דסוף קושטא אות א) ופ"ג מהלכות מאלכות אסורות (דסוף קושטא סוף אות יג) כשמסמיים הנקדים נמלע ענין אומיות אפ"פ שהרנה נקל לגוי לדיף שימן אס הנקודים על שאינם נקודים דנקוד

ד' ופ"ש ונכתבת בין עד גוי' וכו'. נפרק המזויא יין מנא דבי מנשה כמנה על הקלף ועל הגויל ועל דוכוסטוס כשרה ומוקמיין לה בפ"ח וכן היא דעה כל הפוסקים, אבל דעה הרמב"ם לדמות הך מנא דבי מנשה מהלכתא מקמי הך דסוף פרק קמא דננא במנא

כן כתבו שם המוספוס (ד"ה דפמחא) והרא"ש (סי' ט) והר"ן ז"ל (י) מנשה כמנה על הקלף ועל הגויל ועל דוכוסטוס כשרה ומוקמיין לה בפ"ח וכן היא דעה כל הפוסקים, אבל דעה הרמב"ם לדמות הך מנא דבי מנשה מהלכתא מקמי הך דסוף פרק קמא דננא במנא

ג ונכתבת בין עד גוי' וקלף ודוכוסטוס. נפרק המזויא (שנת עט): מנא דבי מנשה כמנה על הקלף ועל הגויל ועל הדוכוסטוס כשרה ואוקמיה בפ"ח: ומ"ש בשם הרמב"ם. נפ"א מהלכות תפילין (ה"ח-ט) כמנה הלכה למשה מסיני שיהיו כותבין ס"מ על הגויל אע"פ שכך היא

ג ונכתבת בין על גויל וקלף ודוכוסטוס והרמב"ם פסל על (יא) דוכוסטוס ואדוני אבי הרא"ש ז"ל לא כתב כן. פירוש גויל עור שנגרר ונתקן במקום השער ובמקום הבשר לא נתקן וקלף ודוכוסטוס הוא עור הנחלק לשנים חלק החיצון של צד השער נקרא קלף וכותבין [בו] ט (יג) בצד הפנימי שכלפי הבשר וחלק הפנימי של

הקלף במקום צמר ועל הגויל במקום שער ואם שינה פסול ומדלא מדברי דוכוסטוס אלמא כרבי ס"ל וכן כתב בית יוסף. ועוד נלפע"ד דמשמע דמאי דקמי וואס שינה פסול בכל ענין פסול בין אם שינה וכתב אגויל במקום צמר ואקלף במקום שער ובין אם שינה וכתב אדוכוסטוס אפילו במקום שער ג"כ פסול ולהכי חייב נפיקא ואם שינה פסול דמשמע דאין לחלק דכל שינוי פסול. ועוד מדהבדא האלפסי הך ירושלמי בסוף הלכות ספר תורה (ד): ולא הביא הך דמנא דבי מנשה אלמא דס"ל דלית הלכתא כי הך דמנא דבי מנשה אלמא כהא דירושלמי והרמב"ם בשיטת רבו האלפסי הלך נפסקו זה והכי נקטיין לחומרא דס"ת פסול על דוכוסטוס אפילו במקום שער: וכתב במדברי הלכות ס"ת (סי' תתקנ"ט) ומיהו ענה אין נפקותא בכל זה דקלפיים שלנו מספיקים לכל כדפירש ר"ת (שנת עט: מו"ה קלף ועוד) דדין קלף יש להם שהרי עכשיו מסיר קליפות הגדין והשמנונית וקליפה דקה שקורין אשקריריא וכשרים לכל דבר למזוזה ולתפילין ולס"ת דעיבוד שלנו תשוב ועושה מקום הבשר נוח לכבוד וי"מ דעכשיו דין גויל או דוכוסטוס יש להם ענה וכותב ספר תורה מזד השער ועליהם הכתוב אומר (מהל' קטו, ד) עינים להם ולא יראו וכו' והאריך והכי נקטיין לכתולה לכתוב ס"ת תפילין ומזוזה על קלפיים שלנו ללד הבשר. מיהו אם כתב על שלנו ס"ת ללד השער יש למוך דיעבד אמקנת מפרשים דקלף שלנו דין גויל יש לו וכותבין בו ס"ת ללד השער וכן כתב הרב נהגה שולחן ערוך ח"ל מיהו יש מקילין בזה אי נמי אפילו אם תמאי לומר דדין קלף יש לו נמי מקילין בפ"ח דיעבד כשכתב ללד השער כדכתב רבינו להדיא אבל אם כתב תפילין על קלפיים שלנו ללד השער פסולין מה נפשך דאי דין דוכוסטוס או גויל יש לו הרי תפילין אין נכתבין אלא על הקלף ואי דין קלף יש לו הרי אין קלף כשר אלא ללד הבשר:

הלכה למשה מסיני אם כתב ס"ת על הקלף כשר ולא נאמר גויל אלא למעט דוכוסטוס שאם כתב עליו הספר פסול: והר"ן כתב נפרק המזויא יין (לג: ד"ה ולעין ס"ח) מנא מן המונח צויל שכך היה דרכן כדאמריין צניטין (נד): גוילים שבו לא עיבדחים לשמם והכי משמע בפ"ק דמנא (יד): רבי ס"ת שעשה משה ואע"ג דאמריין נההוא פירקא (סג). שאלו את רבי ס"ת בכמה א"ל גויל ו' טפחים בקלף איני יודע לאו למימרא שיהא רשאי לעשותו בקלף לכתולה אלא בשעת הדחק קאמר וכו"כ שם ר"ח (שנת עט): דכיון דלא אשכחן מי [ש]עשה כך אין מחירין לכתולה לעשות בקלף ומנא מן המונח אינה אלא גויל ע"כ (ה"ח-ט). ומ"מ דיעבד כשר אף על הקלף ועל הדוכוסטוס אלא שהרמב"ם כתב דעל הדוכוסטוס פסול ולא נהירא עכ"ל. ודעת סמ"ג (שם קז): נראה שהוא כדעת הר"ן: ופ"מ של הרמב"ם נראה שהוא מפני שאלא שום ברייתא דמיא (שנת עט): הלכה למשה מסיני ס"ת על הגויל והוכרח לפרש דלא אחיא למעוטי אלא דוכוסטוס מההיא דשאלו את רבי דמכשיר בקלף וכן בפ"ק דמסכת סופרים (ה"ד) קמי גבי ס"ת כותבין על הקלף במקום צמר ועל הגויל במקום שער, וההיא דמנא דבי מנשה דפרק המזויא יין דלא כהלכתא היא ודמיין לה מקמי הדין דמיא ברייתא דקמי הלכה למשה מסיני ס"ת גויל ומקמי הדין דשאלו את רבי וההיא דמסכת סופרים דמשמע דפסולי דוכוסטוס מדלא הזכירו אלא גויל וקלף: ומ"ש רבינו שהרא"ש לא כתב כן. כלומר שהשכיר אף דוכוסטוס שהרי פסק (הל' ס"ת סי' ה) להדיא דמנא דבי מנשה וכן פסק בספר התרומה (סי' קלד): ומ"ש פירוש גוי' עור שנגרר ונתקן במקום השער ובמקום הבשר לא נתקן. כך פירשו המוספוס נפרק המזויא יין (עט: ד"ה קלף) והרא"ש בהלכות ס"ת (שם) והביאו ראיה מדאמריין בריש במנא (ג) גויל אצטין דלא משפין: ומ"ש

בפירוש קלף ודוכוסטוס. כן כתבו המוספוס נפרק המזויא יין (שנת עט: ד"ה קלף) והמרדכי (שם סי' שעב, הל' ס"ת שם) והר"ן (שם לג: ד"ה ומהו) בשם הערוך (ערך דוכוסטוס) וכן כתב הרא"ש בהלכות ס"ת (סי' ה) וכן כתבו ספר התרומה (שם) וסמ"ג (שם) והגה"מ (שם אות ד) וכן כתב הרמב"ם בפ"א מהלכות תפילין (ה"ו), ודלא כדכתב הר"ן (שם ד"ה הלך) בשם הרמב"ן (מי' שנת עט: ד"ה השחא) והרשב"א (שו"ת ח"א סי' תקפ: מיוחסות סי' רלד) שחלק הדבוק לבשר נקרא קלף והחלק של ללד השער נקרא דוכוסטוס וכתב שכן דעת הרמב"ם, ונוסחא משושבת נודמנה לו בדברי הרמב"ם ולימא אלא עיקר הנוסחא כפרי הרמב"ם שהיא כדברי כל הנך רבותא שהסכימו שהחלק הדבוק לשער נקרא קלף והחלק הדבוק לבשר נקרא דוכוסטוס, ואע"פ שמדברי תשובתו לחכמי לונ"ל (שו"ת הרמב"ם מהד' פרימן סי' ו, מהד' גלאו סי' רפט) על מה שכתב בפ"ג (ה"ה) נראה שהיה גורם בגירסת הר"ן, אפשר שאח"כ חזר בו ומיקן כמו שכתוב בספרים שלנו ונוסחא זו עיקר שהיא מסכמת לדעת רוב הפוסקים: ומ"ש שבקלף כותבין בצד פנימי שבצ"פ בשר ודוכוסטוס בצד חיצון שבצ"פ שער. ברייתא נפרק המזויא יין (עט:): ונפרק הקומץ רצה (מנחות לג) וירושלמי פ"ק דמגילה (ה"ט) תניא הלכה למשה מסיני שיהיו כותבין צעורות וכו' וארך שיהיה כותב על הגויל

בפירוש קלף ודוכוסטוס. כן כתבו המוספוס נפרק המזויא יין (שנת עט: ד"ה קלף) והמרדכי (שם סי' שעב, הל' ס"ת שם) והר"ן (שם לג: ד"ה ומהו) בשם הערוך (ערך דוכוסטוס) וכן כתב הרא"ש בהלכות ס"ת (סי' ה) וכן כתבו ספר התרומה (שם) וסמ"ג (שם) והגה"מ (שם אות ד) וכן כתב הרמב"ם בפ"א מהלכות תפילין (ה"ו), ודלא כדכתב הר"ן (שם ד"ה הלך) בשם הרמב"ן (מי' שנת עט: ד"ה השחא) והרשב"א (שו"ת ח"א סי' תקפ: מיוחסות סי' רלד) שחלק הדבוק לבשר נקרא קלף והחלק של ללד השער נקרא דוכוסטוס וכתב שכן דעת הרמב"ם, ונוסחא משושבת נודמנה לו בדברי הרמב"ם ולימא אלא עיקר הנוסחא כפרי הרמב"ם שהיא כדברי כל הנך רבותא שהסכימו שהחלק הדבוק לשער נקרא קלף והחלק הדבוק לבשר נקרא דוכוסטוס, ואע"פ שמדברי תשובתו לחכמי לונ"ל (שו"ת הרמב"ם מהד' פרימן סי' ו, מהד' גלאו סי' רפט) על מה שכתב בפ"ג (ה"ה) נראה שהיה גורם בגירסת הר"ן, אפשר שאח"כ חזר בו ומיקן כמו שכתוב בספרים שלנו ונוסחא זו עיקר שהיא מסכמת לדעת רוב הפוסקים: ומ"ש שבקלף כותבין בצד פנימי שבצ"פ בשר ודוכוסטוס בצד חיצון שבצ"פ שער. ברייתא נפרק המזויא יין (עט:): ונפרק הקומץ רצה (מנחות לג) וירושלמי פ"ק דמגילה (ה"ט) תניא הלכה למשה מסיני שיהיו כותבין צעורות וכו' וארך שיהיה כותב על הגויל

דרכי משה (ב) ואין נפקותא בזה דקלפיים שלנו מספיקים לכל וכן כתב ר"י מינץ בחשובותיו סימן ט"ו דאנו נוהגין לכתוב על קלף ולא על גויל משום זה אלי ואנוהו (שמות טו, ב) כי על קלף הוא יותר נאה כי הגויל לא הוטר ממנו כי אם השיער גם היחה כבידה יותר מדאי לכך מנהג לכתוב על הקלף עכ"ל:

דרכי משה (ב) ואין נפקותא בזה דקלפיים שלנו מספיקים לכל וכן כתב ר"י מינץ בחשובותיו סימן ט"ו דאנו נוהגין לכתוב על קלף ולא על גויל משום זה אלי ואנוהו (שמות טו, ב) כי על קלף הוא יותר נאה כי הגויל לא הוטר ממנו כי אם השיער גם היחה כבידה יותר מדאי לכך מנהג לכתוב על הקלף עכ"ל:

פרישה (יא) דוכוסטוס. דוך נלשון התלמוד (נכות יח: ועוד) מקום וסוסטוס נלשון יוני נשר עיין במוספוס פרק המזויא יין (שנת עט: ד"ה קלף): (יג) בצד הפנימי שבצ"פ הבשר וכו' וכותבים בו בצד החיצון וכו'. משום דמקום שחלק הוא חלק יותר מללד השער מחוץ ומללד הנשר מנפנים והסימן שלא משכח מקום הגהות והערות והקפנום בסוגריים: טו כ"ה בכת"י קרמונים. בדפוס קינגסברג ודפוס ורשא-וילנא ליחא חיבת "בו":

פרישה (יא) דוכוסטוס. דוך נלשון התלמוד (נכות יח: ועוד) מקום וסוסטוס נלשון יוני נשר עיין במוספוס פרק המזויא יין (שנת עט: ד"ה קלף): (יג) בצד הפנימי שבצ"פ הבשר וכו' וכותבים בו בצד החיצון וכו'. משום דמקום שחלק הוא חלק יותר מללד השער מחוץ ומללד הנשר מנפנים והסימן שלא משכח מקום הגהות והערות והקפנום בסוגריים: טו כ"ה בכת"י קרמונים. בדפוס קינגסברג ודפוס ורשא-וילנא ליחא חיבת "בו":



## CHAPTER 2

## בענין קלף עבודת יד וקלף מכונה

ראשית דברי אפתח ואומר דאיני בא בזה לנסות להקיף ולברר כל ענין עמום זה רק כוונתי להציע לפני הקורא עיקרי הדברים. דנחלקו בענין זה לשתי מחנות, יש הטוענים דכשרות הקלף מכונה הנפוצה בדורינו ובדור שלפנינו אינה ברורה כלל, ויש הסוברים דאין בדברים אלו ממש להטיל דופי בקלף זה. ואשתדל לקצר בזה עד כמה שאפשר דבאמת כבר נכתבו בענין זה מאמרים, קונטרסים ואף ספרים שלמים ואין לי מה להוסיף.

כמו שתיארנו בפנים, הסדר בעשיית קלף זו היא כך: יש כעין בריכה גדולה ובה נמצאים כל הסיד וה"כמיקלים" הנצרכים לעיבוד, ובאמצע הבריכה יש גלגל המסבב ומערבב הכל. הגלגל נדלק ע"י לחיצה בכפתור.

ויש שלשה טענות עקריות בענין הלשמה כשעושים הקלף בצורה הנ"ל, ואלו הם:

א. יש שאלה מפורסמת אם אפשר לקיים ענין הלשמה ע"י לחיצת כפתור החשמל. וכידוע הרבה מגדולי האחרונים החמירו בזה. ואיך אפשר לרוב עם ישראל להקפיד בליל פסח ולאכול דוקא מצות יד ומאידיך להקל כל יום בהנחת תפילין שלהם.

ב. ואפילו אם נאמר דיש להקל בזה, מ"מ המציאות בכמה וכמה מפעלים מורה דהגם שהעורות הוכנסו מתחילה לתוך הבריכה ע"י ישראל מ"מ סיבוב הגלגל מוציא ומכניס הרבה מן העורות מן הסיד בזמן סיבובו. וא"כ ברגע שהעור עלה מתוך הסיד הופסק העיבוד שע"י ישראל וכשהגלגל מסובב עוד ומחזירו לתוך הסיד הרי זה הוי מעשה עיבוד חדש הנעשה בלי הלשמה הנצרכת.

ג. חלק מסדר העיבוד הוא שמפעם לפעם מכבים החשמל והגלגל נח לכמה שעות. והרבה פעמים (וכן בעיני ראיתי באחד ממפעלי ה"מהדרין") שהעובדים אינם מדקדקים להדליק החשמל לשמה מפני שסומכים על זה שהכניסו את העורות לתוך הבריכה בראשית העיבוד לשמה. אבל המציאות היא שכשמכבים החשמל לכמה שעות או לאחר לינת לילה שוקע הסיד לתחתית הבריכה וישנם חלק מהעורות שנמצאים מעל הסיד ומונחים במים בלבד (שנעשים צלולים ואין בהם שום כח עיבוד). וכשבא הפועל ולוחץ על כפתור ההפעלה של הגלגל שבבריכה שגורם לסיד ולכמיקלים להתערבב שוב עם המים, ולעורות להעבד, הרי זו פעולה חדשה שנעשית שלא לשמה.

א. על הטענה ראשונה דאין לחיצת הכפתור נחשבת לשמה, משיבין המקילים שתי תשובות: (א) בכ"ז הרבה מגדולי האחרונים הקילו גם בזה. ועוד יותר מזה, (ב) המ"ב כתב מפורש (סי' ל"ב ס"ק ל') דהמנהג לכתחילה כשהישראל שם בעצמו את העורות לתוך הסיד לשמה

לומר לעכו"ם שכל שאר מלאכת העיבוד שיעשה הוא יעשה ג"כ לשמה. ויכול העכו"ם אח"כ להוציאו בעצמו ולתקנו ואין צריך עוד לעמוד על גבו ולסייעו עוד. והביא שם ג"כ דאפילו אם לא אמר כלום להעכו"ם יש להכשיר בדיעבד.

וכן בחזו"א או"ח סי' ו' ס"ק י' כתב דכל זמן שתחילת העיבוד נעשה ע"י ישראל לשמה סגי ואפילו גמר קוף יש להכשיר. ולפי כל זה, כאן כשהישראל שם העורות לשמה לתוך הבריכה, כבר יצא ידי חובת עיבוד לשמה וא"כ אין שום גריעותא בלחיצת הכפתור אפילו על הצד דאין לחיצת כפתור נחשבת כלשמה.

ב. על הטענה השניה דכשהעורות יוצאין מן הבריכה הופסקה פעולת הלשמה הראשונה, משיבין דאפילו אם המכונה מגביהה את העורות לגמרי מן הסיד ואח"כ מכניסה שוב, הכל נחשב כדבר אחד, דאם תחילת העיבוד עשה הישראל לשמה, מהני לכל העיבוד.

ג. ועל הטענה השלישית דלאחר לינת לילה שוקע הסיד לתחתית הבריכה וישנם חלק מהעורות שנמצאים מעל הסיד ומונחים במים בלבד שנעשים צלולים ואין בהם שום כח עיבוד, וכשבא הפועל ולוחץ על כפתור ההפעלה של הגלגל שבבריכה שגורם לסיד ולכמיקלים להתערבב שוב עם המים, ולעורות להעבד, הרי זו פעולה חדשה שנעשית שלא לשמה, משיבין ג"כ דהכל נחשב כהמשך מעשה הראשון של הישראל וא"כ בכל אופן יש להכשיר.

ועל כל תשובות האלו משיבין המחמירין שלש תשובות עקריות:

א. המ"ב כתב במפורש דאינו מכשיר אלא בדיעבד, וא"כ כהיום שאפשר לעשות ולהשיג קלף על הצד היותר טוב, אין לסמוך על זה.

ב. דברי החזו"א הם נגד דעת רוב מניין ובנין של האחרונים.

ג. כל הקולות תלויין בהנחה אחת, והוא, שכשהישראל שם את העורות לתוך הבריכה לשמה הלא תחילת העיבוד נעשה על ידו לשמה. וזה אינו, דהרי הגם שכך היתה המציאות באמת בשנים קדמוניות שהיו מניחין הרבה סיד וגם היו משגיחין שיהי' סיד בין כל קלפי העור [וכן עושין גם היום כשמעבדין עורות לבתים - שהעורות ההם עבים וקשים ביותר שמניחין סיד הרבה בין עור לחבירו] והוא מתעבד ממילא בלי צורך למרס, אך היום כשמעבדין לצורך קלף או רצועות אין מניחין סיד הרבה, כי ע"י רבוי הסיד מתקשה הקלף ביותר. ולכן מניחין סיד מועט וגם ממרסין הרבה בסיד מפני שהסיד מתיישב לשולי החבית ואינו פועל על אותם העורות שהם למעלה מהסיד אע"פ שמונחין בתוך המים וגם בין הקמטים אינו מתעבד כלל מבלי למרס. וכך ראיתי בשם כמה משגיחים ומורי הוראה דכך היא המציאות ולא כמו שטוענים המייצרי קלף דאפילו מבלי למרס הקלף יתעבד בכל זאת. ונמצא לפי"ז דבמה שהישראל מניחו בתוך הסיד בתחילה אין די בזה לצורך עיבוד וא"כ כשממרס עוד הפעם צריך שיהיה נעשה לשמה, ואין די בזה שהישראל הניח העורות מתחילה לתוך הבריכה לשמה.

ואם שליחות מהם פוטל פוטלים ככך הס"ת, ואף שאין דעתי כן כהנ"ל, מ"מ בקשתי מהסופר להתנות שאם אחר מהקתנים יפסול את הס"ת ע"י שליחותו אינו כותב בשליחותו אלא רק עבורו ודי בכך, וכן עשינו בס"ד בבית הכנסת שלנו כשגמרנו ס"ת ומכרנו אותיות. מיהו לא הנחתי למלאות אלא יחידים ממש, חזושי שני שמא מחללי שבת או כופרים ר"ל ממלאים ופסול, ואם כי הסופר טען שכשר בלאו הכי ולא פוטל במילוי, מ"מ אין רצוני ליכנס לחשש כתב ע"ג כתב, והיינו כתב פסול על כשר, שהס"ת יהא כשר בס"ד כלי פקפוק, ומוטב לא לכתוב בעצמם אלא מוסר העט לסופר שכותב וכה"ג יצאנו מחששות.

### סימן תקלג

**שאלה: עורות המעובדים לשמה אם מותר לשולחם על ידי גוי.**

הנה בהכנת העורות כאן בדרום אפריקא עבור הס"ת דאנתי שיעבדו עבורי עורות לס"ת לשמה לשם ס"ת, וע"כ מהמליחה ואילך בשעה שמלחנו כל עור עשינו לשמה לשם קדושת ס"ת, אבל נראה דלא סגי בזה, אלא צריך שיהיו גם סימנים בהעור שלא יחליפוהו, ותליתי בכל עור ועור שני סימנים שזה מעורות אלו המעובדים לשמה. וכן מצאתי ב"תורה לשמה" (רמ"ה) שעיבוד לשמה דאורייתא, וכן מפורש בשאלתות סוף פרשת ויקהל וברמב"ם, ולכן לא מועיל אלא בשני סימנים כדאיתא בע"ז לט. שבאיסור דאורייתא צריך שני סימנים, ע"ש היטב שפוסק כן להלכה ולמעשה.

**ונראה** דאפילו דבמדינתנו השימוש בקלף רובו ככולו רק ליהודים לצרכי ס"ת תו"מ ונעבדו לשמה, א"כ יש כאן רוב גמור, ולכאורה לא היה לן למיחש לאיחלופי, שקלף שלא נעשה בתנאי אינו מצוי כלל. מ"מ בענין החומרא שלנו שיהיה נעשה מהתחלת המליחה לשמה זה אינו מצוי, ודורשים לזה מחיר גבוה, ולכן ראוי לחשוש לאיחלופי ונכון לעשות בירור בסימנים שלא החליפו, אף שמדינא המליחה לשמה הוא רק לחומרא ואין חיוב מדינא לחוש לאיחלופי במליחה, אם עכ"פ העיבוד נעשה לשמה.

**מיהו** נלע"ד שאפילו נימא שעיבוד לשמה דאורייתא, היינו דוקא בגמר העיבוד, אבל עיקר דין עיבוד לשמה הוא רק בגדר הזמנה, ומה"ת ודאי אם בסוף

העיבוד אחרי המליחה כשגמר נעשה ע"י יהודי לשמה די בכך, ומקודם אין חיוב גמור מה"ת לכ"ע ומאז לא צריך שני סימנים, דומה לר"מ דערי חתימה כרתי לא צריך כתיבה לשמה וכמבואר בניטין ד. שהגמר עיקר, וגם כאן גוף העיבוד העיקר ורק מצוה להזמינה כבר בהתחלה לקדושה, ואפילו בציצית שאינה אלא מצוה ולא קדושה הבאתי במק"א דעת הגאון וצדיק רבי ישראל סלנטר זצ"ל שדקדק לתלוש הצמר לשמה, וכ"ש כאן בקדושה בהתחלת המליחה עדיף לעשות לשמה, אבל אינה עוד עיבוד גמור ומועיל בדיעבר אח"כ, כנלע"ד. ועיין במ"ב סימן ל"ב ס"ק ל' ובביה"ל שם דאייתי מהפוסקים דלפני גמר העיבוד אם עשה ישראל מלאכה בעיבוד לשמה מקילין בזה, וכתב דאין למחות בנוהגין להקל, עש"ה. ודע עוד שכיום כמעט כל מליחת הקלף נעשית שלא לשמה, וסומכים שלפני העיבוד מנטרלים את כל המלח ונעשה כלא נמלח, ואף דתנן בשבת עג. המולחו והמעבדו ואיתא בגמרא עה: היינו מולח היינו מעבד, ור"ל דניתן לעשות העיבוד כמלח וניתן לעשותו בסיד, מ"מ כיום ניתן כמלח רק לשימור עד העיבוד בבתי העיבוד. וכדי שניתן יהא לעבדו מוציאים כל המלח ונעשה כלא עובד, ובס"ת שלי זכיתי בע"ה להדר שיהא מתחלת המליחה לשמה, ועיין בארוכה בזה בספר מרבה חיים (ח"ב) להגרי"ח מונדרי שליט"א שהאריך בדברים אלו.

### סימן תקלד

**שאלה: אותיות דבוקים והפריד ולא אמר לשמה מהו.**

**עובדא** בא לידי שבאמצע קריאת התורה נראה בס"ת אותיות דבוקים ונוגעין, ומיהו בחור אחד ולקח סכין שהפריד האותיות במשהו, אבל לא ידע שצריכים לעשות כן לשמה ולא אמר לשם קדושת ס"ת, ועכשיו נסתפקתי אם לא פסל בזה את הס"ת, שבמ"ב ל"ב (צ"ה) כתב שאם לא אמר לשמה רק חשב לא מועיל גם בדיעבר, וראוי לחשוש שפסל הס"ת (וכן בחידושי רע"א דעתו כן ממשמעות השו"ע, אך מציין לשו"ת הרידב"ז ושם כתוב ודיעבר אינו פוסל).

**אמנם** בגוף הדין אם הפריד דיבוק אם דינו ככתיבה או לא, הנה במ"ב בסימן ל"ב ס"ק י"ז ובסי